

För ett år sedan kollapsade freden mellan PKK och den turkiska staten. Idag är konflikten våldsammare än någonsin. Ingen vill rita om några gränser, men i skuggan av kriget växer både nationalism och etniska spänningar – och kanske blir allt ännu värre efter kuppörsöket i Turkiet.

TEXT: JOAKIM MEDIN FOTO: JOAKIM MEDIN, MARCUS WHISSON

EN KURDISK KRUTDURK

UNGDOMAR SITTER LUTADE över sina smartphones. Ett gäng studenter dricker rödvin och massa andra sällskap beställer ständigt in nya tebrickor. Ingenting verkar ha förändrats på Sülüklü Han. Det populära caféet ligger i en stenbyggnad från 1600-talet och har en lummig innergård, som erbjuder svalka på sommaren. När det fanns turister i trakten brukade de också komma hit.

Men där finns trots allt något nytt. I ett av byggnadens fönster syns ett skotthål. På den gamla stenväggen bredvid står förkortningen "T.C" sprejad i röd färg – "Turkiska republiken".

– Soldaterna hade caféet som sin bas under striderna och övernatade här. De slog sönder flera bord och stolar, och hällde olivolja i vårt piano, säger en servitör.

UTE I DE smala gränderna här i Sur, den gamla stadskärnan i Diyarbakir, finns "T.C" sprejat på många andra väggar. Men bortsett från fler kulhål, några trasiga tak och upprivna plåtjalusier finns inte längre många spår kvar av det krig som ägde rum här fram till i mars, mellan gerillasoldater och armén. Resten har städats bort och de kvarter som drabbades mycket hårdare av striderna göms ännu bakom höga avspärningar.

ALLA SÅDANA AVSPÄRRNINGAR har turkiska, röda flaggor på sig. Alla utfarter från Sur bevakas ännu av poliser med automatvapen, och även där har turkiska flaggor hängts upp. Sedan några månader hänger även en jättelik flagga på utsidan av Surs antika, romerska ringmur. Flera lokalbor uttrycker avsky över flaggorna och som besökare får man lätt känslan av att platsen är under en utländsk ockupation. Men vi är redan i Turkiet. I sydost och i Diyarbakir, som kurder brukar betrakta som sin huvudstad. Kanske handlar nationalsymbolerna därför om att ge kurderna här en påminnelse: ni kommer aldrig att lämna den turkiska republiken.

– Eller så betyder det att soldaterna själva inte tycker det här landet tillhör dem. De har bara lyckats erövra det, säger Zerin, en kurdisk kvinna från Diyarbakir.

PÅ VÅREN 2013 kom den turkiska regeringen och Abdullah Öcalan, historisk ledare över Kurdistans arbetarparti (PKK), överens om att avsluta den väpnade konflikten mellan varandra. PKK bildades 1978 för att kämpa sig till ett självständigt Kurdistan och inbördeskriget hade pågått sedan 1984. Tiotusentals döda, tusentals nedbrända byar och stora flyktingströmmar var resultatet. Nu inleddes en fredsprocess som väckte stort hopp hos krigströtta kurder och turkar, liksom i omvärlden.

I JULI 2015 kollapsade fredsprocessen. En självmordsbombare från Islamiska staten (IS) sprängde sig utanför ett kulturcenter i den kurdiska staden Suruç och dödade 34 hjälparbetare från en socialistorganisation. Två dagar senare sköts två turkiska poliser ihjäl i en annan stad österut. PKK misstänktes, eftersom rörelsen länge kritiserat Turkiets president Recep Tayyip Erdogan för samröre med jihadisterna. Erdogan svarade på polismorden med att genast inleda storskaliga flygbombningar mot gerillan igen. Kriget återvände.

KORT EFTERÅT BÖRJADE kurdiska borgmästare i ett flertal städer eller stadsdelar, som Sur i Diyarbakir, att utropa självstyren från den turkiska staten. PKK:s inofficiella ungdomsrörelse YDG-H byggde barrikader och beväpnade sig för att försvara självstyrena. President Erdogan tog i med hårdhandskarna och svor att helt stampas ut PKK. Den turkiska armén belägrade orterna, utropade utgångsförbud och inledde strider mot stadsgerillan. Från september i fjol

– Alla politiska och legala vägar hade stängts för oss. Runt omkring staden flygbombade de, inne i staden behandlade de folk dåligt. Jag försökte tala med provinsguvernören men fick inte. Vad finns det för alternativ om staten inte vill lösa problemen? Då gick vi vår egen väg, säger Serhat Kadirhan, borgmästare över staden Şirnak.

ända fram till tidiga juni i år rasade sådana strider, som lett till att ett flertal kurdiska städer till stor del lagts i ruiner. Flera hundra civila uppskattas ha dött och minst 400 000 människor blivit internflyktingar.

DET SENASTE ÅRET av konflikt har varit den mest våldsamma fasen, i det 32-åriga krigets hela historia. Vad hände egentligen?

– Alla politiska och legala vägar hade stängts för oss. Runt omkring staden flygbombade de, inne i staden behandlade de folk dåligt. Jag försökte tala med provinsguvernören men fick inte. Vad finns det för alternativ om staten inte vill lösa problemen? Då gick vi vår egen väg, säger Serhat Kadirhan, borgmästare över staden Şirnak.

FRIHET TRÄFFAR HONOM utanför högkvarteret till hans parti DBP, i Diyarbakir. Serhat Kadirhan var en av de första kurdiska borgmästarna att utropa självstyre. Idag ligger ungefär 70 procent av hans Şirnak helt i ruiner. Om två dagar ställs han inför turkisk domstol och riskerar många års fängelse. Åt detta rycker han bara på axlarna. Deras föräldrar började med kampen för 40 år sedan, sedan fortsatte deras äldre bröder. Idag är det de själva som kämpar, imorgon är det deras barn, svarar han lugnt.

MEN SERHAT KADIRHAN är också helt övertygad om att Turkiet redan hade planerat attackera de kurdiska städerna, oavsett om han och andra utropat självstyrena eller inte. Hans parti DBP följer PKK:s ideologi och är den senaste reinkarnationen av en rad kurdiska partier, som alla tidigare blivit förbjudna.

– Krigets återkomst var inte någon slump. De ville en gång för alla gräva en grav åt den kurdiska frågan och motståndsrörelsen.

FLER SVAR MÅSTE sökas, så resan fortsätter. Många mil från Diyarbakir tar vi oss fram genom en grön dalgång, med dramatiska klippväggar på båda sidor. Uppe på topparna finns det skogspartier med gömda gerillabunkrar. De här bergen betraktar många kurder vördnadsfullt som världens viktigaste motståndssymbol. För Turkiet är de tvärtom en terrorcentral, som man flitigt bombat. Här uppe i Kandilbergen i irakiska Kurdistan har PKK:s ledning sitt högkvarter.

Under en halv vecka i Kandilbergen besöker jag flera gerillaläger och ser kurdiska soldater göra morgonexercis och öva prickskytte, inför att de ska skickas till kriget. Många är nya rekryter och vet ännu inte om de ska strida mot den turkiska staten eller Islamiska staten. Inte så många verkar göra en skillnad mellan de två.

TILL SLUT KOMMER beskedet, och jag ger mig av till en sänka på hemlig plats. Där möter Frihet Cemil Bayik, som är PKK:s högste, agerande ledare. Gerillaveteranen utvecklar resonemanget om varför dagens strider blivit så fruktansvärt våldsamma.

– Nyckelfrågan blev slaget om Kobane. Erdogan och IS hade en plan tillsammans, om att eliminera Kobane för att stoppa kurdernas revolution i Rojava. Men de misslyckades. Istället vann Kobane.

SEDAN KOM DEN 7 juni 2015. Det pro-kurdiska oppositionspartiet HDP lyckades få 13 procent av rösterna i det turkiska valet och kom in i landets parlament. Det berövade även Erdogans regeringsparti AKP sin absoluta majoritet av stolarna. Erdogan blev rasande över valresultatet och de kurdiska framgångarna i Rojava, norra Syrien. Han bestämde sig för att bestraffa städerna i sydost, där stödet för den kurdiska motståndskampen länge varit starkt. Invånarna – eller de militanta ungdomarna i YDG-H – tvingades helt enkelt försvara sig mot armén.

För att Bayiks tolkning av utvecklingen ska vara begriplig, måste man förstå att PKK är en transnationell, politisk massrörelse i Mellanöstern. Dess ideologi följs av en mängd organisationer i länderna där kurder bor. PKK har haft störst framgångar i norra Syrien, där kurderna utropat det revolutionära självstyret Rojava. Därifrån vill man inspirera kurderna i Turkiet – vilket Erdogan hela tiden också fruktat. Retoriken har alltid handlat om att PKK är separatister som hotar Turkiets gränser. Men officiellt vill PKK inte längre skapa en självständig, kurdisk stat.

– Vi vänder oss emot nationalstaten som system. Det leder bara till fler krig, fascistiska styren och fiendskap mellan människor. Konflikten i Mellanöstern baseras på nationalstaten. Lösningen kommer inte att vara nya nationalstater, utan det demokratiska självstyret, som i Rojava, säger Cemil Bayik.

DET VAR ÖCALAN, PKK:s högste ideolog, som gjorde en helomvändning i rörelsens politiska mål efter att han fängslats 1999. Inspirerad av den amerikanska ekoanarkisten Murray Bookchin beslutade sig Öcalan för att PKK skulle bygga lokala, revolutionära självstyren istället för en nationalstat.

Även om detta kan låta flummigt, så har sådana Öcalan-självstyren idag redan framgångsrikt tagit över nästan hela norra Syrien – Rojava. Med hjälp av USA, eftersom de syriska kurderna får amerikanskt luftunderstöd för att pressa bort IS från regionen. När kurdiska borgmästare i fjol utropade självstyren i sydöstra Turkiet försökte de kopiera den revolutionära modellen från Rojava. Erdogan kände sig förstas politiskt och militärt hotad av detta. Eftersom så mycket mer stått på spel, har de båda sidorna krigat mycket mer frenetiskt mot varandra.

Men ett problem som sprungit ur de förvärrade våldsamheterna det senaste året, är att både nationalismen och de etniska spänningarna i Turkiet också förvärrats.

TILLBÄCK TILL DIYARBAKIR. Jag bor en vecka hos en vän i Şehitlik, en fattig stadsdel med trånga gator, fuskbyggen och hög arbetslöshet. Här tävlar revolutionärerna med religionen, om vem som kan erbjuda bäst framtid för massorna. Men på graffitifronten är de förra utan tvivel starkast: på väggarna står YPG, YPJ, PKK, HPG, YJA-Star, KCK, PJAK och andra förkortningar från den revolutionära kurdiska alfabetssoppan sprejade. Liksom YDG-H, som först började strida mot armén i städerna. Under flera kvällar hör vi skottlossning även här, mellan ungdomar och polis.

ŞEHITLIK LIGGER PRECIS bredvid Sur, där de hårda striderna mellan stadsgerillan och armén stod tidigare år. Alla i Şehitlik kunde höra explosionerna och många av de civila som förlorat sina hem har nu tagit sin tillflykt hit, hos släktingar eller vänner. Frustrationen har vuxit för varje dag.

På en gata i Şehitlik står plåtarbetaren Kadri och arbetar i sin verkstad. Vi röker smuggelcigg från Iran och han pekar ut alla till salu-skyltar på folks lägenheter. Allt fler vill flytta härifrån och lämna konflikten. Det är verkligen inte bra om detta fortsätter, menar Kadri. Men vad tycker du, vore det bästa om kurder separerades från turkarna? frågar jag honom.

– Kurder och turkar är släkt med varandra. Vi har gift oss med varandra och bor i samma städer, vi kan inte separeras utan bara leva tillsammans. Men vad vi behöver är en federal modell, precis som i USA, med ett federalt Kurdistan.

KURDER HAR INTE något problem med turkar, utan problemet är staten, understryker Kadri. Fast på andra håll finns det helt andra tankar. En hel del kurder har blivit besvikna på PKK, eftersom de tycker det var fel av gerillan att ta kriget in till sina egna städer. Men våldet i städerna har i sin tur lett till ett ännu större hat mot den turkiska staten – och turkar, som representanter för förtrycket. Åtskilliga kurder talar idag inte längre om att leva i ašiti, fred, med turkarna. Nu talar de bara om tolhildan, hämnd.

– Kurder och turkar kan inte leva tillsammans. Att en kurd löper lika stor risk idag som för 25 år sedan att bli attackerad, om han talar kurdiska eller bär en Kurdistantröja på en gata i Istanbul, det är bevis nog, säger en annan man i Şehitlik.

I DEN VÄSTRA delen av Turkiet finns den andra änden av konflikten. Den turkiska nationalismen är fortfarande mycket stark och bygger

delvis på historiska oförrätter. Förlusten av enorma landområden från det Osmanska riket till västerländska kolonialmakter, blev ett långvarigt trauma. Turkiska nationalistiska regerade landet och av rädsla för fler landförluster tvingade de på alla minoritetsfolk sin egen kultur och sitt språk. Våldet har alltid varit stort mot de som vågat utmana denna hegemoni – kurderna har gjort det allra mest.

I HUVUDSTADEN ANKARA träffar jag aktivisten Yildiz, som är i 20-årsåldern. Hon kommer från en turkisk familj som hon beskriver som typiskt nationalistisk. Yildiz växte upp med historier om att det kurdiska folket var dåliga människor. Först på universitetet fick hon kurdiska vänner, läste politiska böcker, hon reste till kurdiska områden och hennes fördomar försvann.

– Egentligen vet de flesta turkar vad som händer i den östra landhalvan. Men de bryr sig helt enkelt inte, utan tycker folk där förtjänar

– Egentligen vet de flesta turkar vad som händer i den östra landhalvan. Men de bryr sig helt enkelt inte, utan tycker folk där förtjänar krig. De har fortfarande inte förstått att PKK finns kvar av en anledning, efter 30 år.

krig. De har fortfarande inte förstått att PKK finns kvar av en anledning, efter 30 år.

YILDIZ HAR I flera år varit engagerad på vänsterkanten, samt i gräsrotterna kring det pro-kurdiska HDP:s partiavdelning i Ankara, när partiet och dess ordförande Selahattin Demirtas kampanjade inför parlamentsvalet i juni 2015. Då beskrevs Demirtas som det stora hoppet för samlevnad och fredliga reformer, även i utländsk press. Men idag har Yildiz själv tappat hoppet.

– Folk trodde verkligen på att en förändring var möjlig. Min pojkvän som var rasist röstade på HDP och sa att han för första gången i sitt liv gav kurderna en chans, för min skull. När HDP fick tretton

procent grät min far av lycka. Han är pensionerad arméofficer och har själv krigat mot PKK i sex år.

Men efter valet misslyckades alla partier med att bilda en regeringskoalition. Nyval utlystes till november 2015, sedan återvände kriget, nationalismen piskades upp och i nästa val hade Erdogan och hans AKP återigen fått ett större stöd. Under tiden hade Yildiz pojkvän, vänner och familjemedlemmar hunnit ångra att de lagt sin röst på kurderna. Allt arbete hon lagt både privat och i fredsrorelsen gick förlorat, på grund av krigslustan hos både Erdogan och PKK, menar Yildiz.

NÅGRA HUNDRA METER ifrån oss ligger Kizilaytorget, hjärtat i Ankara. Där sprängde sig en själv-

KURDER

Kurderna är världens största statslösa folk och bor i Turkiet, Syrien, Irak och Iran. Staterna har sett kurderna som hot mot sina gränser och därför i varierande grad förtryckt deras kultur, språk och identitet. Politiken började först i Turkiet på 1920-talet, det länge var förbjudet att tala kurdiska och till och med kurders existens förnekades.

Kurderna har gjort uppror mot centralmakterna i hundra år. Kurdistan's arbetarparti (PKK) bildades 1978 av Abdullah Öcalan och inledde ett gerillakrig mot den turkiska staten 1984. Målet var först ett socialistiskt, självständigt Kurdistan men sedan Öcalan fängslades 1999 kämpar man för autonomi. Tiotusentals människor har dödats i konflikten.

PKK utgör samtidigt det ideologiska navet i en transnationell, politisk massrörelse som är verksam i alla länder där kurder bor. Sedan 2014 är rörelsens revolutionära kurder i Rojava, norra Syrien, allierade med USA för att bekämpa jihadistörelsen Islamiska staten.

TURKIET

Den turkiska republiken grundades 1923 av landsfadern Mustafa Kemal Atatürk, på ruinerna av det gamla Osmanska riket. Atatürk genomförde stora reformer som moderniserade landet, men som även tvingade in dess mångkulturella befolkning i en turknationalistisk monokultur – för att stampa ut hot om etnisk separatism. Kurder, landets största minoritet, har dock sedan 1920-talet gjort väpnat och politiskt motstånd både mot denna statsideologi och för att få självstyre. PKK-gerillan har krigat mot staten sedan 1984. 2002 tog AKP som första islamistiska parti över makten i det tidigare sekulärt styrda Turkiet. Pemiärminister Recep Tayyip Erdogan visade först en vilja att lösa den kurdiska frågan, vilket resulterade i fredsprocessen 2013 med PKK. Men som president från 2014 har Erdogan kritiserats för allt värre maktfullkomlighet, sedan återupptagit kriget mot PKK. Åtminstone det förnämnda låg kanske bakom den misslyckade kuppen mot presidenten i juli 2016.

– Folk trodde verkligen på att en förändring var möjlig. Min pojkvän som var rasist röstade på HDP och sa att han för första gången i sitt liv gav kurderna en chans, för min skull.

mordsbombare från den kurdiska militanta gruppen TAK, i mars i år. TAK sa att målet var turkiska poliser, men bomben small av vid en tungt trafikerad busshållplats och dödade 37 människor. TAK följer Öcalans ideologi fast säger sig sakna band till PKK – istället kritiserar de PKK för att vara för humana. Gruppen har genomfört flera andra bombattacker i västra Turkiet för att hämnas det som sker i öst. Tillsammans med krigets övriga offer, betyder det att progressiva turkar som Yildiz arbetar i stark motvind.

– Jag har försökt få folk att tänka om. Men nu kan folk säga igen, att ”en av mina unga släktingar var soldat och PKK dödade honom!”. Då kan jag inte svara någonting. Så idag är jag bara tyst.

VI GÅR NER till Kizilaytorget tillsammans. Där står åtminstone tio-tusen människor och vevar stora, turkiska flaggor. Från en scen på torget skriker en talare ut slagord om det oövervinnerliga Turkiet, sedan börjar högtalarsystemen spela en nationalistisk sång om det förlorade Osmanska riket. Det har gått strax över två veckor sedan några fraktioner i de väpnade styrkorna försökte avsätta Erdogan och hans regering med en militärkupp. Kuppöversöket misslyckades, till stor del genom att sympatisörer till Erdogans islamistiska AKP gick ut på gatorna och stoppade soldaterna.

RUNT PÅ GATORNA syns även gott om personer som gör det ökända ”vargtecknet” med händerna, vilket är förknippat med de fascistiska Grå vargarna, en organisation som mördat många kurder genom åren. Fascister och islamister har gjort gemensam sak i att ta över gatorna sedan kuppöversöket. Erdogan har både uppmanat dem till det samt stärkt greppet om gatans folk, genom att anspela på ännu starkare turkisk nationalism.

I SEPTEMBER 2015 gick precis samma slags fascister och islamister till samordnad attack mot 126 HDP-partikontor runt om i landet. Även kurdiska kulturföreningar, organisationer, kurdiska hem och butiker vandaliserades och eldhärjades i de etniskt motiverade attackerna. Orsaken var att 31 regeringssoldater och poliser hade dödats dagarna innan, av PKK:s vägbomber.

Det känns i luften, att det idag bara behövs en gnista för att sätta igång en ännu värre konflikt med PKK, som skapar ytterligare etniska sprickor i landet.

– Demirtas ville hålla ihop oss, men idag finns det ingen som säger det längre. Om den här skiten bara kan sluta och ingen fler behöver dö, så stödjer jag med glädje en separering mellan kurder och turkar. Att leva tillsammans börjar bli för svårt, säger Yildiz. ♦